

to poslije, drugačije shvatiti razvoj svoje misli i odnos *Kuge* i *Stranca*. Svakako, na ovome stadiju Camus nalazi »neki« smisao u životu. Daleko od toga da bi on prihvatio i priznao osmišljenost svemira, iako se, čini se, prema njoj primicao, ipak dopušta da čovjek može i mora »osvajati smisao nad besmisлом«. Taj smisao se postiže revoltom, neprestanim otporom prema apsurdnom poretku stvari. Međusobna pomoć i solidarnost, traženje mjere i pravičnosti daju ovom stadiju stanovitu prednost pred razornom logikom *Kaligule*. Snažni krik na uzbunu i isticanje moralnog čina prkose sada surovim metodama i bezglavom ponašanju našega vremena. Camuseva moralna misao nikla na ruševinama apsurdna snažno je prodimala dehumanizirane postavke i praksu našega doba. Na ovome se stupnju opaža stanoviti optimizam nasuprot bezizlaznom pesimizmu u *Strancu* i *Mitu*.

Dajući opći pregled Camuseve misli, bit će potrebno što tješnje povezati sve njezine »slojeve«. Albert Camus će iskreno priznati da je apsurd u njegovoj filozofiji vodio u bezizlaznu situaciju i da se on nije nikada mislio na njemu zaustaviti. Apsurd mu je služio, veli on, kao polazna točka, kao metoda jedinica, kao što je nekada osnivaču nove filozofije poslužila sumnja.³¹ U svome naširoko zamisljenom djelu, u kojem će izaći na vidjelo lice i naličje svijeta i života, Camus je prevideo negativni i pozitivni stupanj. U svojoj dubokoj težnji da otkrije razloge stvari, opravdanost ili bezrazložnost ljudskog života, Camus je počeo od početka. Sklon po naravi licu i naličju, on se upušta u ispitivanje mračnih problema ljudske misli. U želji da otkrije cjelovitu istinu, on teži da što dublje zađe u problematiku života.

Svršetak u 2. broju

Drago Šimundža

PRIJEVOD PSALAMA U NOVOJ HRVATSKOJ BIBLIJI

Napokon imamo novi prijevod Sv. pisma na hrvatskom jeziku! Velim »napokon«, ne da ukorim prevodiocima — oni su svoj posao svršili s rekordnom brzinom — već da izrazim nestrpljivu čežnju mnogih za lijepim, točnim prijevodom svetih knjiga. Čežnuli smo, a sada, imajući predmet svoje čežnje, nismo razočarani. Evo lijepe vanjštine, ugodne za slabe oči boje papira, lijepih slova, gotovo bez štamparskih pogrešaka! Zatim sam sadržaj i što je sa sadržajem tijesno povezano. Zahvalni smo prevodiocima na njihovu trudu. Općenito se čuje kako se novi prijevod lako, s velikim užitkom čita. Riječ Božja preko novoga prijevoda ponire u naše duše kao pomazanje Duha Svetoga.

³¹ *L'homme révolté*, s. 419.

Izašlo je već nekoliko prikaza o hrvatskoj Bibliji. A mnogi žele kritiku koja bi bila što stručnija, dapače stručna. Stručna? Što to znači? Čitao sam ja u stranim stručnim biblijskim časopisima recenzije novih prijevoda, od priznatih biblicista stručnjaka. Osjećao sam da su oni prijevod tek djelomice pročitali, pravili ovdje-ondje »Stichproben«, osobito tamo gdje su specijalisti, recimo za sv. Pavla, i onda izrazili svoje mišljenje. Njihova recenzija može se nazvati stručna. Ali u najvišem stupnju bit će recenzija stručna kad stručnjak prijevod revidira riječ po riječ. No tražiti od nekoga takvu kritiku znači tražiti od njega da žrtvuje izvanredno mnogo vremena. Mora i on kao prevodilac imati pred sobom kritično izdanje originala, u tom izdanju pomno paziti na kritični aparat, imati pred sobom na stolu nekoliko drugih modernih i starih prijevoda, gramatike, rječnike, komentare. Tko zna koliki je to posao, neće meni zamjeriti što sam se u ovom svojem prikazu ograničio na Psalme. Psalme sam točno revidirao.

Moja je recenzija isključivo egzegetska. Nisam stručnjak za hrvatski jezik. A kao egzeget obazirat ću se najviše na točnost prijevoda. I kod toga možda doći u sukob s nekima koji su glede točnosti drukčijeg mišljenja nego ja. Ja držim da nije isto prevoditi roman i prevoditi znanstvenu knjigu. Ovo drugo traži točnost, akribiju. Prigovorit će mi netko da Biblija nije znanstvena knjiga. Odgovaram da je za nas vjernike više nego znanstvena. Mi želimo čuti sa svim nijansama riječ Božju. To nama može dati prevodilac, a da ipak prevede lijepo, sasvim moderno. Bilo je prevodilaca koji su preveli točno, i ujedno ljepotom svoga jezika i stila upravo zanjeli duše svojih sunarodnjaka. Na krivi put mogle bi nas odvesti riječi koje čitam u *Bibel und Kirche* 23 (1968) 109: »weg von einer wörtlich ‚richtigen‘ Uebersetzung und hin zu einer sinndeutenden Uebersetzung, die auf das Empfinden moderner Leser abzielt«. A možda se pisac tih riječi i ja slažemo. I ja sam protiv ropskog prijevoda, i ja sam za to da više pazimo na smisao nego na izraze, i da se izražavamo jezikom onih za koje prevodimo. Ali ne volim prijevod u kojem mjesto nijansa biblijske misli susrećemo mnoštvo nijansa za koje se pitam jesu li ikako biblijske. I sada u najnovije vrijeme dolaze mi u mulke najnoviji znanstveni komentari svetih knjiga; u njima čitam prijevode koji su uzorno točni, i u najmanjim stvarima, a ujedno zaista lijepi i moderni. To je meni ideal.

Ta moja prethodna napomena nije nikako uperena protiv prevodioca Psalama. Ona ima biti samo meni apologija, ako bi tko moju kritiku osudio kao pedantnu ili sitničavu. Prevodiocu ja samo čestitam na uspjelom djelu. On je sebi odredio neku mjeru do koje bi se smio udaljiti od originala gdje god to traži u nevažnim stvarima hrvatski moderni jezik ili stil. Distancija je uvijek promišljena, umjerena, jednaka, ne takva da bi prijevod bio sada ropski, sada opet previše slobodan. Moje će nastojanje biti da se što više približimo originalu. U tu svrhu upozorit ću najprije na to što u prijevodu nije prevedeno ili što je dodano.

1. — NEŠTO IZOSTAVLJENO? NEŠTO DODANO? Prvo što sam primijetio čitajući novi prijevod Psalama jest to da veznici često nisu preve-

deni. Da li to zamjeravam prevodiocu? Ne u svakom slučaju. Obilje bi veznika, ako želimo uživati poeziju psalama, više smetalo u hrvatskom prijevodu nego što smeta u hebrejskom originalu. Sjećam se iz svojih gimnazijskih godina svoga profesora za njemački jezik i literaturu. On je nama preporučivao da rečenice povezujemo veznicima. Kao primjer dao nam je vezničke kao što su *dessenungeachtet*, *infolgedessen* itd. Još sada osjećam strah koji me je obuzeo pred tim dugim veznicima. I općenito smatrao sam već tada da je stil ljepši kad nam bez veznika jasno insinuirira logičnu povezanost rečenica. To vrijedi najviše za pjesme, a psalmi jesu pjesme. To je bilo zacijelo uvjerenje našeg prevodioca. Ipak se ja pitam zašto nije preveo suprotni veznik u ovim tekstovima: 1, 4; 5, 8, 12; 30, 7; 35, 13; 37, 11; 40, 18; 59, 6; 68, 4; 96, 5. Kako se razabire iz navedenih brojeva, prevodilac je samo neko vrijeme izostavljao suprotni veznik, kasnije više nije. Zaista, tako kratki hrvatski veznik *a* ne bi kvario ritam psalama. A može se i drukčije opreka izraziti a da nije na uštrb melodiji ritma.

Manje me je iznenadilo što uzročni veznik gdjegdje nije preveden (usp. 5, 10, 18; 35, 7; 37, 2; 51, 18; 63, 4; 96, 4, 5; 133, 3; 135, 5), premda ga, pripominjem, strani prijevodi obično ne izostavljaju. Od srca rado praštam prevodiocu što nije svaki put preveo talkozvani *waw copulativum*. Drukčiji je opet problem čestice koju bih ja nazvao emfatičnom: *ki* 22, 17; 33, 21; 36, 10; 38, 3, 5, 8, 19; 118, 10, 11, 12; 122, 5; 141, 8; 143, 3, *af* 65, 14; 68, 17; 77, 17; 89, 44; 93, 1; 96, 10; 135, 17, *ak* 58, 12 (bis). Bilježim samo mjesta gdje čestica nije prevedena. A mogla bi se prevesti, npr. 33, 21 »*Da*, srce nam se u njem raduje; *da*, u njegovu se sveto ime uzdamo«. Drugdje prevelo bi se lako: *zaista*. Može se gdjegdje i preskočiti, ali manje često.

Poznata je hebreistima riječ *kol*, koja stoji za naše sav, svi, svaki, čitav i sl. Čitam je u izvorniku a da joj u prijevodu ništa ne odgovara: 6, 7; 22, 8; 25, 3; 31, 12; 64, 9; 66, 16; 75, 11; 76, 10; 94, 4; 96, 12; 103, 2, 6; 119, 6, 13, 101, 118, 119, 160; 135, 6. Toliko puta ne može se raditi o slučajnoj pogrešci. A koja je misao vodila prevodioca kod izostavljanja? Da je riječ u originalu samo radi ritma tu, dok je hrvatski ritam odbija? Ili je prevodilac vidio neki pleonazam te riječi u hebrejskom stilu koji ne odgovara stilu hrvatskom? Napominjem opet da u stranim modernim prijevodima ne primjećujem slično izostavljanje, barem ne tako često.

Time neću kazati da mora svaki pleonazam prijeći u prijevod. U francuskom jeziku vidim pleonazam posvojne zamjenice: »*J'ai dit mon chapelet*« i tako za svaku drugu molitvu. U vokativu: »*Mon Père*«, »*Mon ami*« itd. Nama je dosta reći: »*Izmolio sam krunicu*«, »*Oče*«, »*Prijatelju*« itd. Čini se kao da je prevodilac i u hebrejskom jeziku zapažao pleonazam iste zamjenice. Ne prevodi je često. Samo nekoliko primjera: 7, 13; 8, 2, 3; 11, 2; 13, 2; 14, 1; 18, 4, 7; 20, 7; 94, 22. Može se opravdati auktoritetom P. Joüon-a (*Gramm. de l'hébreu bibl.* § 146 g). Još neke druge stvarčice nisu prevedene; da bude to mojim čitateljima jasnije, citiram te stvarčice kako ih čitam prevedene u novom latinskom psalteriju: 25, 3 *etenim*, 33, 18 *ecce*, 45, 18 *propterea*, 51, 6 *ut*, 78, 29 *valde*, 85, 13 *quoque*, 87, 4 *ecce*, 96, 12 *tum*, 106, 12 *et*, *waw consecutivum*! radi se o onom što slijedi (usp. 18, 25), 112, 1 *multum*, 126, 2 *tunc*, 127, 2 *quoniam*. Stilistični razlozi, sva

je prilika, bili su uzrok izostavljanju tih čestica. Isti razlozi utjecali su, čini mi se, na prijevod »divno je ime tvoje« mjesto »kako je divno...« (8, 2, isto u r. 10), na prijevod »moje riječi« mjesto »riječi mojih usta« (19, 15), »govorio« mjesto »govorio i rekao« (89, 20).

Sviđa mi se što je u prijevodu sačuvan semitizam sin(ovi) ljudski. Bit će opet hrvatski stil ili ritam (kriv što je imenica sin izostavljena u 12, 2, 9; 36, 8; 146, 3. Izraz je moderniziran 89, 48 »ljude prolazne«, prema kontekstu točno preveden 49, 3 »djeco puika«. Dakle, u golemoj većini slučajeva prevodilac je ostavio semitizam u miru. Ja mu to odobravam, jer ne bih htio izbrisati iz Biblije sav semitski kolorit, koji je za nas više biblijski kolorit, mio i lako shvatljiv. Isti problem obuhvaća i »sinove Izraelove«, ali ih ja ovdje preskačem jer je to problem čitave Biblije. Barem želio bih ja, barem u istoj knjizi isti prijevod, ne sad »sinovi Izraelovi«, sad »Izraelci«.

Tko je učio hebrejski, zna, ako nije već zaboravio, da postoji ova konstrukcija: od istoga glagola najprije apsolutni infinitiv, zatim istoga glagola neki određeni način. Da bude stvar jasnija onima koji ne znaju ili se više ne sjećaju, evo par primjera iz latinskoga prijevoda (Vulgate): *morte morieris*, — *veniens veniet*, — *gaudens gaudebo* i sl. Značenje? Pojačava se tvrdnja, dakle: sigurno ćeš umrijeti, — sigurno će doći. Kadikad, ali rijetko, izraz može značiti pojačanu radnju, prema tome npr. »vrlo ću se radovati«, ili »sigurno ću se radovati«. Kako je s time u prijevodu Psalama? Neka sude sami čitatelji moji! 40, 2 uzdah se uzdanjem silnim, 118, 13 gurahu me, gurahu, 118, 18 kaznom teškom kaznio, 132, 16 klikatati radosno. Može se prijevod odobriti, iako bih ja radije izrazio emfazu tvrdnje nego pojačanu radnju. No, na žalost, apsolutni infinitiv nije preveden u nekim psalmima. A mogao se prevesti tako da se glagol opetuje, kao što je preveo njemački komentator A. DEISSLER: 132, 15 *segne, ja segne ich*, ili Biblija jeruzalemska: 109, 10 *qu'ils errent et qu'ils errent*, 126, 6 *on s'en va, on s'en va... on s'en vient, on s'en vient*. Naš prevodilac može se opravdati prizivom na specijaliste koji kažu da je emfaza apsolutnoga infinitiva koji put tako slaba da je ne treba prevoditi. Ali kod pjesnika je obično emfaza ozbiljna!

Onim što sam dosada iznio gotovo sam više podsjetio na problematiku prevodenja nego na sigurne pogreške u prijevodu. Jamačno su prevodioci o tim točkama opširno raspravljali. Neću da ih opet tjeram na posao gdje nije potrebno. Ipak se nadam da će moje bilješke biti od neke koristi.

Ne toliko metodi prevodenja koliko nekoj fatalnoj nepažnji pripisujem što je u slijedećim tekstovima nešto izostavljeno. Mojim čitateljima bit će opet najzgodnije ako im pomoću novog latinskog psalterija osvjetlim što je izostavljeno: 2, 11 et exsultate ei, 7, 7 probudi se / surge pro me, 7, 9 Dominus est iudex populorum, 9, 17 djela svoja / operibus manuum suarum, 11, 4 Jahve je u svom svetom hramu, na nebeskom... / Dominus in templo sancto suo, Dominus in caelo..., 13, 2 zaboravljati / oblivisceris omnino, 16, 3 sav plamtim od čežnje / quam mirabilem fecit omnem affectum meum, 16, 4 ja im ljevanica nalijevat neću / non libabo sanguinem libationum eorum, 20, 8 mi imenom Jahve, Boga našega / nos autem nomine Domini, Dei nostri, fortes sumus, 31, 10 slabi mi duša i tijelo /

tabescit oculus meus, anima mea et corpus meum, 36, 8 kako li je dragocjena dobrota tvoja / quam pretiosa est gratia tua, Deus, 39, 12 kaznama / correptione culpae, 39, 13 jer u tebe sam ja došljak kao svi oci moji / hospes enim sum apud te, peregrinus, sicut omnes patres mei, 51, 21 žrtve pravedne / sacrificia legitima, oblationes et holocausta (tekst nije posve siguran), 52, 2 (u naslovu) javio / Biblija jer.: vint avertir, 56, 3 nasrću / conculcant perpetuo, 57, 1 u naslovu nije prevedeno *miktam* (= poučna pjesma), 60, 1 u naslovu nije prevedeno *lelammed* (B. jer.: pour apprendre), 66, 15 paljenice / holocausta ovium pinguium, 72, 15 blagoslivljaju / perpetuo benedicient, 78, 6 da djeci svojoj kazuju / ut surgant et narrent filiis suis, 78, 35 Svevišnji / Deum Altissimum, 84, 1 u naslovu nije prevedeno *mizmor* (= psalam), 89, 2 naviještati / annuntiabo ore meo, 91, 11 zapovjedi / mandavit de te, 92, 6 duboki / quam profundae (točnije: vrlo duboki), 92, 7 shvaća / intelligit haec, 119, 77 milosrde tvoje / miserationes tuae, ut vivam, 119, 122 založi se za slugu svojega / sponde pro servo tuo in bonum, 119, 133 korake moje upravljaj / gressus meos dirige secundum eloquium tuum, 139, 1 u naslovu nije prevedeno *mizmor* (= psalam), 146, 4 propadaju / tunc peribunt.

Stručni prevodilački rad, što se Sv. pisma tiče, tako je zapleten, traži toliku pažnju, na sve strane, da su pogreške neizbježive. Nužno je potrebna revizija, prva, druga, treća, revizija više revizora da se sve ispravi. Moj profesor na Biblijskom Institutu u Rimu, o. L. FONCK, ljutio se što o. A. MERK neće da izda svoj kritični tekst grčkoga N. Z., već bez konca i kraja samo ispravlja. Bolje, mislio je o. FONCK, tiskati i dati ljudima što im je potrebno, a dotjerivati nova izdanja. Tako se ispričava i A. D. NOCK što izdaje kritični tekst *Corpus hermeticum* I prije nego ga je u svakom pogledu dotjerao: »Qui donne vite, donne deux fois« (*Hermès Trismégiste* I, Paris 1945, str. IX s.). Mi čestitamo našem prevodiocu Psalama što nam je dao dvostruko kad nam je dao brzo. Uložilo se u prijevod mnogo truda, znanstvene akribije, ali se od početka računalo s novim, dotjeranijim izdanjima.

Reći nam je napokon još nešto o dodacima koje je prevodilac smatrao potrebnima u svojem prijevodu. Prevodilac dodaje koju riječću kad jedna hrvatska riječ ne izražava sve što izražava dotična riječ hebrejska. Dodaje nešto u svrhu jasnoće ili da stvori melodičan ritam što ga poezija traži. To mi prevodiocima ne zamjeravamo, samo da prijevod ne postane parafraستيčan. Novi hrvatski prijevod Psalama nije parafraستيčan. Naprotiv. Ali dodataka ima. Kako da i njih prosudimo? Bilježio sam ja sebi umetnute čestice, kao što su dakle, već, tã opet, tada, a sada, gle, eto . . . već. Svaku od njih našao sam samo po jedamput. Bilo bi sitničavo više o tome raspravljati. Možemo prijeći i preko toga što je jednostavna negacija neznatnim dodatkom pojačana (1, 3; 23, 1; 115, 17).

Ima druga pojava koja možda zasluđuje da se istakne. To su atributi dodani imenicama gdje je u originalu imenica bez atributa: 6, 7 pusto jecanje, 25, 8 sama dobrota, 34, 13 mnoge dane, 40, 10 tvoja pravda, 60, 6 luk dušmanski, 78, 16 velike rijeke, 88, 19 znamenac jedini, 89, 33 udarci ljuti, 107, 37 obilna ljetina, 113, 9 djeca brojna, 119, 86 istina sama, 119, 142 sama istina, 135, 4 draga svojina. — Drugi fenomen! Opetuje se nešto što

je u izvorniku izraženo tek jedamput: 2, 7 Gospodin (iza Jahve), 13, 2 dokle, 29,7 Jahve sipa munje, 30, 10 kakva korist, 74, 1 i 88, 15 zašto, 137, 3 zaiskaše. — Treće! Dodaje se prilog: 37, 34 radostan gledati, 58, 8 hitro, 66, 10 teško, 71, 14 iz dana u dan (tekst nesiguran!), 83, 13 jednodušno, 89, 39 silno, 118, 19 širom, 119, 68 talko, 149, 9 davno. Ja sve to ne nabrajam kao da želim prekorigiti prevodioca. No, kad sam već pokupio te dodatke, možda će i to biti od neke koristi za drugo izdanje psalterija.

Ne isplati se svraćati pažnju još na jedan ili drugi neznatni dodatak. Ipak je barem moju pažnju pobudilo to što nerijetko čitam u prijevodu ono što bi odgovaralo hebrejskoj riječi *kol* (= sav, svaki, čitav), gdje u izvorniku te riječi nema: 18, 24; 24, 1; 33, 9 (bis); 36, 11 (bis); 37, 4; 39, 8; 40, 17; 68, 33; 70, 5; 76, 4; 78, 49; 107, 3. 6. 13. 28; 124, 5; 139, 3; 148, 13. Dakle, svega skupa kojih 20 puta. Otprilike toliko puta ima u originalu *kol*, a da nije preveden. Slijedi da je po mišljenju ili osjećaju prevodilaca riječica često bez važnosti, osim za ritam, koji nju hoće ili neće. Ne bih ja u svakom slučaju na to pristao. Možda nije loše što oko 5 puta čitamo svi koji mjesto oni koji.

2. — JE LI SVE TOČNO PREVEDENO? OPAŽANJA KOJA SE TIČU PO VIŠE PSALAMA. Je li potrebno da opet nešto naglasim? Naime, da ja svojim primjedbama nikako ne želim ispravljati prijevod s jezičnog stajališta. Što god ja predlažem ili insinuiram, explicite ili implicite, ide samo za tim da se više približimo izvornom tekstu. Prevodiocima priznajem svu stručnu spremu, gledam ih u duhu kako ne smeću s vida hebrejske rečenice i k tome još kritični aparat. Čini mi se ipak da su oni skloniji popustiti zahtjevima, potrebama hrvatskoga stila, dok se ja teže udaljim od originala. Stupimo najprije na područje gramatike! Prevodilac dosta često zamjenjuje singular pluralom i obratno. Vidim da mu to kadikad moram, kadikad mogu dopustiti. Ali, kad ne vidim razloga promjeni, volio bih ja ostati vjeran originalu. Nisam ipak smatrao stvar tako važnom da bih taj problem pratio kroz čitav psalterij. Nemam ništa ni protiv toga da se pasivna konstrukcija promijeni u aktivnu, ili aktivna u pasivnu. Začudio sam se videći kako prevodilac daje hebrejskom perfektu optativno značenje: 10, 17 počuj, o Jahve, 31, 6 otkupi me, Jahve (u Povečerju: redemisti), 107, 42 neka sebi usta začepi, 140, 8 zakloni mi glavu! No i zname nitomu gramatičaru hebrejskoga jezika L. JOÜON-u čini se da ima perfekt koji put u pjesničkim tekstovima takvo značenje (§ 112k). Dopušta si također prevodilac da gdjegdje preokrene red riječi, ali nijetko i umjereno. Npr. glavna i zavisna rečenica 137, 5, dva glagola 20, 9, dvije imenice 50, 1; 5, 7; 25, 10; 36, 4, dva pridjeva 37, 37, dva glagola 20, 9 moraju izmijeniti mjesta. Napose navodim prijevod »štit i pomoćnik« 115, 9. 10. 11; 119, 114; obratno bilo bi točno: »pomoćnik i štit« (u 119, 114 zaklon mjesto pomoćnik, kao što je ispravno u prijevodu). Razlog premještanju? Nemoj pitati! Ritam prijevoda. Zavest će to naše bogoslove kad uče hebrejski da nauče krivo značenje hebrejskih riječi. Drugima će biti svejedno. Ja bih ipak dao prednost točnosti.

Prijedimo u semantiku! Sjećamo se svi biblijskog izraza smrtna sjena. Hebrejska je riječ *salmawet*; možda je bolje ispraviti i čitati *salmut*. Naš

prevodilac ima za to tmina 107, 10, mrak 107, 14 i ništa više, što ja odobravam. Ali mi je čudno što je za istu riječ metnuo smrt 23, 4, smrtni mrak 44, 20. — Veoma često čita se u Psalmima glagol u Pielu *zimmer*. Znači prebirati žice, svirati. U svojim bilješkama imam da je taj glagol preveden točno svirati samo šest puta. Drugdje glasi prijevod pjevati ili opjevati oko 23 puta, slaviti u 21, 14 i 68, 5. 33, klicati u 27, 6, veličati u 33, 2. Je li tu nešto pogrešno? Posve pogrešno nije. Uz pratnju glazbala u hramu se naime pjevalo, a pjesma bila je većinom hvalospjev. Da čitaju naši vjernici kao prijevod npr. »Svirajte Jahvi«, ne bi možda pomislili da psalmist ne želi toliko svirku koliko to da usta Boga hvale. Ja zato prepuštam drugima da prosude hoćemo li i što ćemo promijeniti u prijevodu glagola *zimmer*. — Pitam se ipak, što se glazbe tiče, zašto stoji u prijevodu citara za *nebel* (= harfa) 81, 3, a harfa za *kinnor* (= citara) 33, 2; 43, 4; 49, 5; 81, 3.

Čini se da je novi latinski psalterij zaveo našeg prevodioca te je 44, 14 napisao riječ igračka mjesto ruglo i opet 69, 12 riječ igračka za *mašal* (= rugalica). U oba teksta ima latinski prijevod ludibrium, a taj latinski izraz znači, notabene, i ruglo i igračka. — Evo opet u našem prijevodu smesti, zbuniti se 35, 4; 40, 15; 70, 3; 119, 46. 78, gdje bi čovjek očekivao nešto kao stidjeti se ili, pasivno, biti postiden. Uzrok pomutnji bit će latinska riječ *confundi*, koja znači smesti se i, talkoder, stidjeti se. — Značenje hebrejske riječi *ješimon* jest bez sumnje pustara, što naš prevodilac dobro zna. Ali u 106, 14 napisao je za to riječ samoća, čini se prema latinskome *solitudo*. Latinski ide, hrvatski mislim ja da ne ide. Ima još drugih latinskih riječi sa dva značenja koje su zavele prevodioca.

Od tih sitnica prijeđimo k vjerskim i čudorednim pojmovima! Drago mi je što su prevodioci ostavili ime Božje Jahve. Bit će ono našim vjernicima maliko tuđe, ali kakko svečano govori Bog o njemu u Izl 3, 13—15; 6, 2s.! Kako je duboko njegovo značenje! Naš prevodilac ima toga nešto previše, Jahve mjesto Gospodin: 22, 31; 37, 13; 38, 10; 68, 18. 20. 33; 86, 4. 9; 90, 1. 17; 119, 149. U 40, 9 stoji Jahve mjesto »Bože moj«, 68, 7 mjesto Bog, 109, 21 »o Jahve« mjesto »O Jahve Gospodine«. U 119, 149 čitamo »Gospode« mjesto »o Jahve«.

Bog nama iskazuje najviše svoju dobrotu, ljubav, divno milosrđe. Za to imamo u Psalmima vrlo često riječ *hesed*. Neću reći da je moramo uvijek na isti način prevesti. Naš je prevodilac pokazao da točno shvaća njezino značenje kad je najčešće prevodi hrvatskom riječju dobrota, nekoliko puta riječju ljubav, četiri puta riječju milost, tek tri puta riječju milosrđe u 51, 3; 59, 18; 106, 45, a samo jedamput riječju smilovanje u 90, 14. — Nježnu, milosrdnu ljubav izražava više riječ *rahamim*, koju prevodilac ispravno prevodi osim 25, 6: vjernost; samo jednom preveo je jednostavno *milost* 106, 46, samo dvaput jednostavno *ljubav* 25, 6 i 103, 4.

Naklonost Božju prema nama izražava Sv. pismo i antropomorfično kao da se lice Božje nad nama sja vedrinom. Smisao tog antropomorfizma pogađa naš prevodilac točno, osim u tri slučaja: 4, 7 Obasjaj nas, Jahve, svjetlom svoga lica, 67, 2 obasjao nas (Bog) licem svojim, 119, 135 licem svojim obasjaj slugu svog. Ta tri prijevoda nisu vjerna biblijskoj figuri: stvaraju novu sliku. — Uz ljubav, milosrđe, naklonost Božju Psalmi najviše

slave Božju vjernost. Hebrejski je izraz za to *'emet*, od istoga korijena kao nama tako poznati amen. Temeljno značenje: nešto solidno, na što se čovjek može osloniti. U prijevodu imamo za to vjernost, mnogo rjeđe istina. Sasvim se slažem s prevodiocem.

Iz moralne terminologije uzimam samo tri izraza, koja međutim ovako prevodim: onaj koji se boji Boga, — pobožan, — savršen. Odvjkada traže se izrazi koji bi ukratko, precizno, pregnantno izrazili naš ispravni odnošaj prema Bogu, čitavu našu religioznost. I birale se razne formule: ljubiti Boga, znati Boga, vršiti volju Božju itd. U Psalmima čitamo upadno često formulu: bojati se Boga. Spominju se i hvale *jeree Jahve*, oni koji se boje Jahve. U novoj Bibliji prijevod je većinom doslovan. Mjesto »onih koji se boje« imamo ipak četiri puta štovatelje (111, 5; 115, 11; 135, 20; 145, 19), jednom štovaoce (34, 8), jednom one koji štuju (61, 6), dvaput vjernike (22, 26; 60, 6). Po mojem ukusu bilo bi bolje ostati kod prijevoda: oni koji se boje Jahve. Zašto? Zato jer je po mojem mišljenju ta formula kao terminus technicus za određenu biblijsku ideju koja, čini mi se, ne prima različite nijanse u različitim tekstovima. Ne smijemo dakako forsirati ideju bojazni. Postoji ipak timor reverentialis pred transcendentnom svetošću Božjom, ontičnom i moralnom, koji je vječan, divan je u našem zemaljskom životu timor filialis, a i timor servilis mnogima je, na žalost, više nego potreban.

Drugi moralni termin! Govor je u Psalmima o *haside Jahve*, o pobožnicima Jahvinim. Prema tome, nazivala se neka skupina Židova u vrijeme makabejsko Hasidejima (1 Mak 2, 42; 7, 13; 2 Mak 14, 6). Prijevod u Psalmima glasi obično pobožnici, jednom pobožni 89, 20, jednom vjernici 30, 5, jednom vjerni 85, 9, jednom posvećen 86, 2, triput sveti 148, 14; 149, 1. 9. Ja bih, ako to ide, iz istih razloga kao gore, ostao kod istog prijevoda: pobožnici Jahvini, premda možda modernome čovjeku to zvuči odviše »pobožno«.

Pravi Izraelac zove se u Psalmima i *tamim* = savršen. Ne radi se tu o redovničkoj težnji za savršenošću; temeljno značenje riječi daleko je od perfekcionizma. *Tamim* je ono što je čitavo, cijelo, dakle bez pogreške i u tom smislu savršeno. Kad čitam savršen 18, 31; 19, 8; 101, 2; 119, 80, odobravam uglavnom, ide i nedužan, neokaljan 84, 12; 101, 6; manje je zgodno čestit, pošten 15, 2; 18, 26; 37, 18, previše je slobodno do srži odan 18, 24, a osobito 18, 33: s moga puta (Bog) pogibelj uklanja, gdje ima točnije Biblija jeruzalemska: rend ma voie irréprochable. — Ipak ja ne ugiram da se *tamim* svagdje prevede na isti način.

Nisam iscrpao svu čudorednu terminologiju Psalama. Što još dodajem, dodajem samo kao kratki dodatak. Za grijeh imaju Psalmi mnogo sinonima, koji nisu posve sinonimni. Prema etimologiji njihovo se značenje diferencira, tako da možemo sastaviti zanimljivu teologiju o grijehu. Primjećujem da se naš prevodilac tim sinonimima služi s priličnom slobodom. Slobodan je bio bez sumnje sam psalmist. Nije on birao sinonime samo prema etimologiji, već također imajući u vidu skladan ritam i lijep stil. Smije tako i prevodilac. Ali ipak, ceteris paribus, ja bih za jači izraz hebrejski upotrijebio jači izraz hrvatski, za neki specifični izraz hebrejski specifični izraz hrvatski. U Psalmima susrećemo tek dvaput izraz

zimma. Da se smijem služiti stranim izrazom, preveo bih infamija. Naš je prevodilac preveo 26, 10 zločin, što može ostati. No u 119, 150 prijevod »koji me nepravedno progone« ne odgovara. Ispravno bi bilo »koji me infamio (podlo) progone«. Pogrešku je opet skrivio psalterij Pija XII: »persequentes me inique«. Latinsko »inique« ima više značenja; u Ps 119, 150 ne spada značenje »nepravedno«.

Može se reći da je etika St. Z. etika vršenja volje Božje. Bog očituje svoju volju zakonima, odredbama, propisima itd. Evo i za to u Psalmima puno sinonima koji nisu posve sinonimi! I tu opažam u prijevodu sličnu slobodu kao u prijevodu hamartološke terminologije. I opet je moj sud isti. Ne smijem se opetovati. Izabirem iz juridičke terminologije samo izraz 'edut. Riječ sama po sebi znači svjedočanstvo, a upotrebljava se i za zakon. Kakav zakon? Za, da tako kažem, zasvjedočeni zakon, tj. za zakon sankcijama svečano proglašeni. Teško je to jednom riječju prevesti. Prevodioci često ostaju kod svjedočanstva. I hrvatski prevodilac, ali samo 78, 5. Njegov prijevod zakon (81, 6; 122, 4) ne osuđujem, niti prijevod naredba (132, 12). No riječ propis ne sviđa mi se za nešto tako svečano kao što je 'edut (19, 8; 119, 88. 157).

Ne smijem duljiti sa svojom kritikom vjersko-ćudoredne terminologije u hrvatskom prijevodu Psalama. Ali da pokažem i svoj koncilski duh, sjetit ću čitatelja na zloglasni termin »gojim«. Kad ta riječ ima čisto etničko značenje, valja je prevesti: narodi. Kad se narodi shvaćaju u opreci s narodom izabranim i s pravom vjerom, najbolji prijevod bit će, mislim, pogani. Naš prevodilac sve to točno zna. Ali zašto je imenicu *gojim* preveo dvaput neznabošci (44, 12. 15), jednom bezbožni narodi (106, 47)? Ateisti baš nisu bili ti narodi. Ja bih i u ova tri teksta ostao kod prijevoda: pogani.

U koncilskom duhu pozanimat ćemo se još za siromaha. Oni predstavljaju nešto vjersko-ćudoredno ukoliko su pod posebnom zaštitom Božjom i ukoliko ih njihovo stanje raspolaže za vjersko-ćudoredni život. U Psalmima se oni spominju i njihovo se stanje opisuje na razne načine, napose dvama pridjevima: 'ani i 'anaw. Prvi označuje više čovjeka siromašna, drugi više čovjeka ponizna. Ipak se recipročno koji put značenje jednoga pridjeva prelijeva u drugi. Opet je prijevod u tom pogledu u Psalmima ispravan. Samo što se meni čini da bi u 18, 28 bio više u skladu s kontekstom pridjev ponizan nego pasivni particip ponižen. — Od pridjeva 'anaw dolazi imenica 'anawa, kojoj odgovara u prijevodu brižljivost 18, 36, vjernost 45, 5, revnost 132, 1. Treći tekst nije siguran (usp. LXX), u prvom se radi o (brižljivoj) blagosti Božjoj, u drugom o blagosti kao kraljevskoj kreposti. Fundamentalno je značenje svakako blagost.

3. — JE LI SVE TOČNO PREVEDENO? OPAŽANJA U POJEDINIM PO RĀDU PSALMIMA. Slijedi popis pojedinih po redu tekstova kojih bih ja prijevod više izjednačio s originalom, dok je prevodilac, umjereno kako već rekoh, više pazio na ljepotu prijevoda. Da ne bude nesporazuma, upozoravam da iza broja psalma i broja retka najprije prepisujem što čitam u prijevodu, dodajem iza znaka / svoj prijevod, a iza crtice — po koju opasku, alko je potrebna.

3, 6 ustāt / probuditi se

- 4, 6 žrtve pravedne / žrtve prave. — Govor je o žrtvama koje pred Bogom vrijeđe; isto tako 51, 21. Latinski imamo »sacrificia iusta«, no iustus, kao i franc. juste i tal. giusto, znači pravedan, ali također i prav.
- 5, 2 jecaje moje / uzdisaje moje.
- 6, 9 plač moj / glas moga plača. — Moglo bi se prevesti: moj glasni plač.
- 7, 5 tužitelja / neprijatelja (ili tlačitelja).
- 7, 8 skupština narodna / skupština naroda.
- 7, 10 dokrajči bezakonje / dokrajči zloću.
pravedna podigni / pravedna učvrsti.
koji proničeš srca / koji kušaš (ili ispituješ) srca. —
Glagol *bahan* znači promatrati u tu svrhu da se spozna vrijednost. Prijevod je na nekim mjestima točan; ne sviđa mi se glagol *proniciati* u 7, 10 i 11, 4. 5.
- 7, 17 okrenut se / sići.
- 8, 3 zlotvora / osvetljivca.
- 8, 6 ti ga učini malo manjim od Boga / bolje: ... malo manjim od bogova. — U bilješkama protumačiti da se tako zovu anđeli!
- 9, 11 što ljube tebe, o Jahve / što traže tebe, o Jahve. — U Psalmima susrećemo biblijski pojam tražiti Boga oko 11 puta. Osim na ovom mjestu prijevod je svuda točan.
- 10, 2 Obijesni bezbožnik jadnika goni / u obijesti bezbožnikovoj gori jadnik.
zamke postavi / zamke izmisli.
- 10, 13 neće kazniti / neće istraživati.
- 10, 14 ubogu ti si pomoć / siroti ti si pomoć.
- 10, 18 da zaštitiš pravo ubogih / ... pravo sirota.
- 11, 2 da iz potaje ustrijele / da u tmuni ustrijele.
- 12, 3 usnama lažljivim / usnama laskavim. — Hebrejski izraz usne glatke izražava u prvom redu nešto laskavo, k tome još nešto varavo, što se lako podrazumijeva.
- 12, 4 isto!
- 15, 1 tko smije prebivati u šatoru tvome / tko će biti gost ...
- 17, 12 dok se (lav), zinuva, na plijen obara / dok hlepi da zgrabi plijen.
- 18, 15 na zemlju ih obori (Bog) / smete ih.
- 18, 22 od Boga se svoga ne udaljnih / ... ne odmetnuh.
- 18, 45 sinovi tuđinci / (sinovi tuđine =) tuđinci.
- 18, 46 sinovi tuđinski / isto!
- 18, 49 od dušmana mojih / od dušmana ljutih.
- 19, 11 dragocjeniji od zlata / poželjniji od zlata.
- 21, 9 pronade ... stigne / pronade ... pronađe.
- 22, 25 nije prezreo ni zaboravio muku jadnika / nije prezreo muku jadnika, nije mu dosadila.
- 25, 12 kojim će putem krenuti / koji će put izabrati.
- 29, 10 Jahve nad valima stoluje / Jahve je stolovao nad potopom.
- 31, 24 po zasluži vraća / obilno vraća.
- 33, 17 jačina njegova ne izbavlja / silna jačina ...
- 35, 2 stavi oklop, uzmi štit svoj / uzmi štit, mali i veliki.

- 35, 10 koji ubogog spasavaš od silnika / ... od jačega.
- 35, 11 svjedoci opaki / bolje: svjedoci nepravedni.
- 35, 26 koji se podižu na me / koji se razmeću nada mnom.
- 36, 11 zakrili dobrotom sve koji te štuju / produži (čuvaj) svoju dobrotu onima koji te poznaju.
- 36, 13 oboreni su da više ne ustanu / oboreni su, ne mogu ustati (ili: bez snage da ustanu).
- 37, 5 on će sve voditi / on će raditi.
- 37, 24 alko i posrne, ne pada / ako i padne, ne leži oboren.
- 38, 3 ruka me tvoja teško pritisnu / spustila se na me ruka tvoja.
- 38, 11 svjetlost vida očinjeg gasi se / ... nije sa mnom = ostavlja me.
- 38, 19 pun sam žalosti / zabrinut sam.
- 38, 20 koji me mrze nepravedno / ... nizašto.
- 39, 4 na samu pomisao buknuo bi oganj / dok stenjem, bukti vatra.
- 40, 6 namisli čudesne / namisli za nas.
- 40, 13 i srce mi je stoga klonulo / i srce moje me je ostavilo.
- 40, 16 koji zlorado na me grohoću / koji mi govore: Ha, ha.
- 41, 14 tako neka bude! Amen! / Amen! Amen! — Isto u 72, 19 i 89, 53. Zašto jedno amen prevesti, a drugo ostaviti takvo kakvo?
- 42, 2 kao što košuta žudi za izvor-vodom / ... za potocima vode. — Nije tako lijepo, ali je točnije.
- 42, 6. 12; 43, 5 (triput isti refren) što ..., dušo, ... jecaš u meni / što ... brujiš (bučiš) u meni.
- 43, 1 izbavi me od čovjeka zlobna i opaka / ... od čovjeka prijevarena i pokvarena.
- 44, 5 o moj Kralju i Bože moj / ti si moj kralj i moj Bog ...
- 44, 25 zaboravljaš bijedu i nevolju našu / ... i nasilje.
- 45, 1 svadbena pjesma / ljubavna pjesma. — Ne urgiram svoj ispravak jer bi se u Sv. pismu mogao krivo shvatiti.
- 45, 17 oce tvoje naslijedit će tvoji sinovi / u zamjenu za oce (prede) imat ćeš sinove. — Smisao je da djevojka koja se udaje ostavlja svoju obitelj, ali će postati majka djece.
- 46, 2 (Bog) pomoćnik spreman u nevolji / pomoćnik u nevoljama našao se vazda. — »Vazda« prema korekturi.
- 46, 3 kad se bregovi ruše u more / u srce mora (na dno mora).
- 48, 14 pogledajte dobro bedeme njegove / ... predziđe njegovo.
- 49, 6 kad me opkoli zloba izdajica / ... zloba spletkara. — Latinski točno: insidiantium.
- 49, 14 koji uživaju u sreći / koji vole svoj zalogaj.
- 50, 16 što tumačiš naredbe moje / što nabrajaš ...
- 50, 18 kad tata vidiš, s njime se bratimiš / (prema potrebnoj korekturi) trčiš s njime. — Druga korektura: voliš ga (sviđa ti se).
- 55, 8 daleko, daleko bih letio / evo, daleko bih bježao.
- 55, 12 nepravda i podlost ne odlaze / tlačenje i varanje ...
- 56, 2 jer me dušmanin hoće zgaziti / jer ljudi navaljuju na me. — 'enoš ima kolektivno značenje: ljudi.
- 57, 2 dok pogibao ne mine / dok nevolja ...

- 58, 4 na krivu su putu ... na krivu su putu / odmetnuli se ... lutaju.
- 59, 8 govore: »Tko čuje?« / jer (,vele,) tko čuje?
- 59, 16 i kad se nasite, neka zavijaju / i kad se ne nasite, zavijaju. — I prvo »nek« u retku valja brisati.
- 60, 5 zlu si kob na svoj narod navalio / dao si da okusi tvoj narod tegobu.
- 61, 6 jer ti, Bože, usliši molbe moje / jer ti si, Bože, čuo zavjete moje.
- 63, 10 oni što dušu u propast guraju / oni koji traže da mi život upropaste.
- 64, 2 od strašna dušmanina mi život čuvaj / od straha pred neprijateljem život mi čuvaj.
- 64, 3 štiti me od mnoštva opakih / ... od urote (vijeća) zlotvora. — Bolji je prijevod riječi *sod* u 89, 8 i 111, 1: zbor.
- 64, 5 da iz potaje rane nedužna, da ga rane iznenada ne boječ se nikoga / da strijeljaju iz potaje nedužna, iznenada ga strijeljaju ne bojeći se nikoga.
- 64, 7 pamet i srce čovječje bezdan su duboki / ... to su dubine. — Original ne spominje bezdana, ima samo pridjev *dubok*.
- 64, 11 kliču svim srcem čestiti / hvale se svi čestita srca.
- 65, 5 blažen kog izabra i k sebi uze / ... k sebi pripusti. — Radi se o Bogu koji nas u ovom životu k sebi pripušta.
- 65, 11 usjeve joj blagoslovi / blagoslovi što iz nje klija.
- 65, 14 njive se kite stadima / livade ... svagdje klicanje, pjesma / (tu) se poklikuje, da, pjeva.
- 66, 5 čuda učini među sinovima ljudskim / zapanjuje što on učini na sinovima ljudskim.
- 67, 3 da bi sva zemlja upoznala / da spoznaju na zemlji.
- 68, 3 kako se vosak topi na ognju / ... pred ognjem. — Tako je prijevod točan i odgovara drugoj polovici retka: pred licem Božjim.
- 68, 6 Bog je u svom svetom šatoru / ... u svom svetom stanu.
- 68, 7 sužnjima pružit sretnu slobodu / sužnje izvesti u sretnu slobodu. — Još točnije: u blagostanje.
- 68, 8 kad si stupao, Bože, pred narodom svojim, kad si prolazio pustinjom / Bože, kad si izlazio pred narodom svojim, kad si kročio kroz pustinju. — O izlasku iz Egipta.
- 68, 10 blagoslovljen dažd / obilan dažd.
- 68, 13 domaćice / žene kod kuće.
- 68, 14 među stadima / među torovima.
- 68, 16 božanska je gora gora bašanska vrletna / o goro Božja, goro bašanska, goro s lijepim vrhovima, goro bašanska! — Gora Božja, cedar Božji ovo znači u hebrejskom jeziku: visoka gora, visok cedar. Tako čitamo i o Božjim vrhuncima 36, 7. Predlažem »s lijepim vrhovima«, ali sam pridjev dodao prema smislu. Moglo bi se prevesti također: s mnogim vrhovima. Prevodim u vokativu jer mi se čini tako bolje.
- 68, 17 gore vrletne: isto!
Jahve će na njoj boraviti svagda / da , Jahve će na njoj boraviti uvijek.
- 68, 27 sinovi Izraelovi / vi iz izvora Izraelova.

- 68, 28 predvodi ih najmlađi, Benjamin, koji ide pred njima / tamo je Benjamin, najmlađi, koji ih predvodi.
- 68, 29 pokaži, Bože, silu svoju, silu kojom se, Bože, boriš za nas / naredi, Bože, sili svojoj, sili kojom si, Bože, radio za nas. — Sv. pismo personificira Božje atribute: oni su njegova pratnja, on im zapovijeda, šalje ih. Ja volim ostati kod tih metafora.
- 68, 31 neka se prostru pred tobom sa srebrnim žezlima / ... s pločama srebra. — Značenje riječi je dvojbena.
- 69, 17 pogledaj na me / obrati se k meni (okreni se ...).
- 69, 23 neka im stol bude zamka / neka im stol pred njima ... — Izo-
stavljeno »pred njima« i u Plovu (Psalteriju).
- 69, 26 njihova kuća nek opusti / njihov ogradni šator ... — Preveo sam
točno, ali vidim da je teško u pjesmi tako prevesti.
- 69, 27 koga ti pokara / koga ti udari.
- 69, 29 među pravednike neka se ne broje / ... neka se ne upišu.
- 70, 2 o Bože, spasi me / ... da me spasiš. — Tako doslovno. Prema smi-
slu valjda ovako: brzo, da me spasiš, ili: molim, spasi me.
- 70, 4 koji zjurado na me grohoću. — Ispraviti kao 40, 16!
- 71, 7 ti si mi bio silna pomoć / ... jako utočište.
- 71, 13 traže moj život... žele nesreću / napadaju moj život... traže
meni zlo.
- 71, 20 trpljenja mnoga i velika bacio si na me / dao si mi da okusim mno-
ge ljute nevolje.
- 72, 4 sudit će pravo ubogim pučanima / dosudit će ... — Glagol *šafat*
znači često suditi, tj. braniti na sudu, pomoći do prava.
- 72, 6 rosa ... kiša / dažd ... kiša.
- 72, 10 vladari od Arabije / kraljevi od Šebe. — *Šeba* nije Arabija, već
neko mjesto u Arabiji.
- 72, 11 svi vladari / svi kraljevi.
- 72, 16 po vrhuncima klasje neka šušti kao Libanon / ... što proizlazi neka
šušti kao na Libanonu. — Riječ koja znači plod prevodim »što
proizlazi«. Za svoje »kao na Libanonu« citiram JOUON § 133h.
- 72, 17 svi narodi nazivali (se) blaženima / ... nazivali ga blaženim.
- 73, 3 zločincima zavidjeh / bezumnicima ... — Ide i »bezbožnicima«
(lat.: *impiis*).
- 73, 9 a jezik se njihov obara na zemlju / ... šeće po zemlji.
- 73, 10 zato moj narod za njima leti / ... za njima se okreće.
- 73, 19 ikako učas propadoše / ikako učas postadoše predmet užasa.
- 73, 20 kao što čovjek prezire san kad se probudi, tako ćeš, Gospode,
prezreti lik im kada ustaneš / kao što biva sa snom kad se tko
probudi, tako ćeš, Gospode, prezreti lik im kada se probudiš. —
Ne bih ja izbjegavao antropomorfizam o Bogu koji se budi.
- 73, 26 malaksalo mi tijelo i srce / (bolje:) gine mi ...
- 74, 2 brda Siona gdje si Šator svoj udario / ... gdje si se nastanio.
- 74, 3 sve je u Svetišću razorio neprijatelj / (bolje:) ... opustošio ...
- 74, 4 protivnici tvoji vikahu / ... urlahu. — Još točnije: rikahu.
- 74, 10 dokle će se ... rugati / dokle će ... huliti.
- 74, 11 zašto u krlilu sakrivaš desnicu svoju / ... suzdržavaš ...

- 74, 17 ti sazda sve granice zemlji / ti postavi (odredi) ...
- 74, 18 dušmanin ti se rugaše, Jahve, i bezumni narod pogrdi ime tvoje / dušmanin te je hulio, Jahve, i bezumni je narod prezreo ime tvoje.
- 74, 20 svi su zakuci zemlje puni tmina i nasilja / ... puni nasilja. — Riječ *neot* smeta, može se izostaviti; svakako, njezino značenje nije: tmina.
- 75, 5s. zašto se iste riječi u r. 5. prevode »Ne budite rogati«, a u r. 6. »Ne dižite roga svog«? Drugi je prijevod doslovan.
- 75, 9 vina pjenušava, začinjena mirisnim travama / ... puna začina, iz njega on napaja / iz njega on toči.
- 75, 11 pravednik će podići glavu / podići će se rogovi (= snaga) pravednikovi.
- 76, 5 blistav si od svjetla / sjajan si ti.
- 77, 2 glasom svojim Bogu vapijem, glas mi se Bogu diže, i on me čuje / glas mi se Bogu diže i vapijem, glas mi se Bogu diže, i on me čuje.
- 77, 3 ne može se utješiti duša moja / neće da se utješi ...
- 77, 5 vjede moje držiš / ne daš da se sklope vjede mojih očiju. — U Bibliji je prijevod glagola doslovan, ja prevodim jasnije prema smislu.
- 78, 12 činio je znakove / činio je čudesa.
- 78, 14 danju ih vodio oblakom, a svu noć ognjem blistavim / ... a svu noć svjetlom vatrenim.
- 78, 23 pa ozgo naredi oblaku i otvori brane nebeske / ... oblacima i otvori vrata nebeska.
- 78, 24 nahrani ih kruhom nebeskim / hranu nebesku dao je njima. — Hebrejski izraz znači zapravo: žito.
- 78, 30 još nisu svoju utažili pohlepu / još nisu od svoje odustali pohlepe.
- 78, 31 kad se srdžba Božja na njih raspali / ... na njih diže.
- 78, 37 njihovo srce s njime ne bijaše / ... ne bijaše stalno (čvrsto) s njime.
- 78, 39 spominjao se da su pūt / ... da su slabi ljudi. — *Basar* znači meso, ali u smislu svake ljudske slabosti.
- 78, 47 vinograde im tučom udari a mrazom smokvike njihove / lozu im ... mrazom divlje smokve njihove. — Iza »im« moglo bi se »njihove« ne prevesti.
- 78, 54 on ih odvede / on ih dovede.
- 78, 56 Gnjevili Boga Višnjega / prkosili Bogu Višnjemu.
- 78, 59 Bog vidje / Bog je čuo.
- 78, 63 ne udaše se djevice njihove / djevicama njihovim ne zapjeva se svadbena pjesma.
- 80, 15 obidi ovaj vinograd / zauzmi se za ovu lozu.
- 81, 7 šapat tajnovit čuh / govor kakva ne znah čuo sam. — Izrael nakon egipatskog robovanja čuje spasiteljsku riječ Božju, sebi neobičnu.
- 81, 10 nek ne bude u tebe drugog boga / ... tuđeg boga.
- 81, 16 i njihov bi udes bio zapečaćen zauvijek / i njihov bi udes ostao zauvijek.

- 82, 3 štítíte / štítíte na sudu.
- 83, 12 ko Oreb i Zeb neka budu knezovi njihovi, kao Zebah i Salmuna neka budu sve vođe njihove / kao Orebu i Zebu učini knezovima njihovim, kao Zebahu i Salmuni svim vođama njihovim.
- 83, 13 osvojimo krajeve Božje / osvojimo sebi boravišta Božja.
- 83, 16 prestravi ih svojom žestinom / ... svojim vihorom.
- 85, 11 Pravda i Mir (će se) zagrliti / ... poljubiti.
- 85, 13 Jahve će dati blagoslov i sreću / Jahve će dati što je dobro. — U originalu samo jedna imenica *tub* = dobro.
- 86, 11 uči me, Jahve, ... da hodim vjeran tebi / ... da hodim u istini tvojoj. — Tako je izraz preveden u 26, 3 (usp. 25, 5; 43, 3). Ali se mišljenja egzegeta o tome razilaze.
- 87, 4 onima što me štiju (Plov Psalterij: colentibus me) / onima koji me znaju.
- 88, 13 u Zaboravu / u zemlji (predjelu) Zaborava.
- 88, 14 prije jutra molitvom te pretječem / ujutro moja molitva k tebi dolazi.
- 89, 10 ti zapovijedaš bučnome moru / ... gordosti mora.
- 89, 15 Ljubav i Istina / (bolje:) Ljubav i Vjernost.
- 89, 23 neće ga ... oboriti sin bezakonja / ... mučiti sin bezakonja.
- 89, 27 »Oče moj! Bože moj i hridi spasa mojega!« / »Ti si moj otac, Bog moj i hridina spasa mojega.«
- 89, 30 i prijestolje mu kao dan nebeski / ... kao dani nebeski.
- 89, 32 ako li prestupe odredbe moje / alko li oskvrnu ...
- 89, 40 i krunu njegovu do zemlje ponizi / i krunu njegovu na zemlju oskvrnu. — Tako doslovno. Možda ljepše: oskvrnu, o zemlju lupi.
- 89, 44 otupi oštricu mača njegova / skrenu oštricu ... — Retudisti u Plovu Psalteriju može značiti »skrenuo si od cilja« i »otupio si«. No kako bi hebrejski glagol u tekstu mogao značiti »otupio si«, ne vidim.
- u boju mu ne pomože / ... ti ga ne održa. — Doslovno: nisi učinio da stoji.
- 89, 52 (mržnja) s kojom nasrću dušmani tvoji, Jahve, s kojom nasrću na korake pomazanika tvoga / s kojom pogrduju... pogrduju korake ... — Pogrešku je opet skrivio latinski prijevod: insultare znači nasrtati i grditi; samo grditi odgovara značenju hebrejskoga glagola.
- 90, 7 izjeda nas tvoja srdžba / ginemo u tvojoj srdžbi.
- 90, 11 tko će mjeriti žestinu gnjeva tvoga / tko zna ... — Naime kako može biti velika srdžba Božja.
- 90, 15 kad smo stradali / kad smo kušali zlo.
- 91, 1 počivaš u sjeni Svemogućega / boraviš ... — U prijevodu opažam češće slikovit izraz gdje u originalu nema nešto tako slikovito (usp. 19, 9; 69, 8; 62, 4 i dr.).
- 91, 12 da se ne spotakneš / da se tvoja noga ne spotakne.
- 91, 14 izbavit ću ga jer me ljubi / ... jer prijanja uz mene. — Može ostati kako je prevedeno.

- 93, 5 svetost je ures Doma tvogega / ... pristoji Domu tvojemu. — Volim tako jer smo privikli na takav prijevod u liturgiji.
- 94, 1 Bože osvjetniče, pokaži se / ... zasjaj se (pokaži se u sjaju).
- 94, 3 dokle će se bezbošci hvalisati / dokle će bezbošci veselo klicati.
- 95, 3 velik je Jahve, Bog naš / Jahve je velik Bog.
- 95, 6 prignimo koljena i padnimo ničice, poklonimo se / poklonimo se i padnimo ničice, pokleknimo.
- 95, 9 gdje me iskušavahu očevi vaši premda vidješe djela moja / .. iskušavahu očevi vaši, kušahu me premda ... — U originalu dva glagola s istim značenjem.
- 95, 10 jadno me naraštaj ovaj / gadio mi se ...
ne promiču moje putove / ne znaju moje putove.
- 98, 2 pred poganima pravednost objavi / pred očima pogana pravednost svoju objavi.
- 98, 5 uza zvučke harfe / pjesmom zvučnom. — Doslovno: glasom pjesme.
- 98, 9 jer Jahve dolazi, dolazi suditi zemlji. Vladat će krugom zemaljskim / ... Suditi će krugu zemaljskom. — U istom retku bolje se isti glagol prevodi na isti način. Ali je istina da *šafat* znači suditi i vladati.
- 100, 4 u dvorove njegove s pjesmama / ... s hvalospjevom.
ime mu slavite / ime mu blagosivajte. — Jesu blagosivati i slaviti u biblijskom jeziku često sinonimni glagoli. Ali volim glagol *berek* prevoditi uvijek blagosivati (usp. 63, 5; 68, 27; 96, 2; 115, 18; 145, 2. 21).
- 101, 2 razmatrat ću put savršenstva / o putu neokaljanom. — U r. 6. isti se izraz prevodi »putem nedužnim«, To je bolje, ali bilo bi još bolje »putem neokaljanim«, »putem besprijekornim«.
- 102, 5 srce mi se suši kao pokošena trava / ... kao opržena trava. — Točno prema originalu: kao udarena trava. Gotovo sam siguran da se radi o travi koju je sunce opržilo.
- 102, 7 sličan sam čaplji u pustinji / ... pelikamu u pustinji. — Kad ne znamo sigurno o kojoj je ptici govor, bit će najbolje ako ostanemo kod pelikana starih prijevoda.
- 103, 4 čuva život / izbavlja život.
- 103, 9 niti dovijeka plamti srdžba njegova / niti dovijeka čuva (goji) srdžbu. — Tako većinom egzegeti.
- 103, 13 kako se otac smiluje dječici / ... sinovima. — Zašto deminutiv?
- 104, 7 od tvoje grmljavine zadrhtaše / ... prestrašeni pobjegoše.
- 104, 15 da uljem lice osvježi / ... licu dade sjaj.
- 104, 29 sakriješ li lice svoje, tad se rastuže / ... tad se prepлаše (ginu od straha).
- 105, 21 za domaćina ga stavi kući svojoj / za gospodara ...
- 105, 25 da slugama njegovim opaki budu / da s njegovim slugama lukavo rade.
- 105, 40 nebeskim ih kruhom tad nahrani / ... nasiti.
- 106, 17 Abiramovo pokri mnoštvo / Abiramovu pokri četu.
- 106, 18 na sve mnoštvo njino / na svu četu njihovu.

- 106, 19 liku od zlata slivenu / liku livenomu. — Premda i Piov Psalterij ima »idolum ex auro fusum«, hebrejska riječ znači nešto od kovine, ne baš nešto od zlata.
- 106, 24 prezreše oni zemlju željkovanu / ... zemlju poželjnu.
- 106, 26 sve će ih pokositi u pustinji / ... oboriti u pustinji.
- 106, 28 posvetiše se Baal Peoru / podjarmiše sebe ... — Tako bi bilo više prema etimologiji riječi.
- 107, 17 zbog svojih bezakonja bolovahu oni (prema Piovu Psalteriju) / bolovahu od svoga grešnog puta.
- 107, 38 i stada im se ne smanjiše / on ne da da im se stada smanje.
- 107, 39 prorijedeći bjehu i prezreni pod teretom patnja i nevolja / prorijedeći bjehu i skućeni pod teretom zla i nevolje.
- 107, 42 a zloća neka sebi usta začepi / a svaka zloća ... — Smisao čitava retka meni se čini prije afirmativan nego optativan, osobito zbog glagola u perfektu.
- 108, 9 Efraim mi (je) kaciga (Piov Ps.: galea) / Efraim mi je obrana glave.
- 109, 14 spominjao se Jahve grijeha njegovih / grijeh oca njegova nek se spominje pred Jahvom.
- 110, 6 po svoj zemlji raskoljenih glava / raskolit će glave širom po zemlji.
- 111, 4 blag je Jahve i milosrdan / milostiv je Jahve i milosrdan. — Opet je pogrešku skrivio, nevin, Piov Psalterij: clemens znači i milostiv i blag. U tekstu je govor o milostivom Jahvi.
- 111, 9 sveto je i časno ime njegovo / sveto je i strašno ... — »Strašno« ukoliko ulijeva strahopoštovanje.
- 112, 4 blag, milosrdan i pravedan Jahve / milostiv i milosrdan i pravedan. — Opet blag prema clemens. Imena Jahve nema u originalu.
- 112, 7 mirno je njegovo srce / stalno je njegovo srce.
- 112, 8 hrabro mu je srce / nepokolebljivo je srce njegovo.
- 112, 8 neprijatelje svoje prezire / dok ne vidi neprijatelje ponižene. — Participa pas. ponižene ne čitamo u originalu, ali ga traži smisao.
- 112, 9 njegovo će se čelo slavno uzdići / njegov rog ... = njegova snaga. — U prijevodu imamo drukčiju sliku.
- 114, 2 Judeja mu posta svetište / Juda (= pleme Judino, teritorij Judin)... — Da je psalam nastao poslije babilonskoga sužanjstva, moglo bi se nekako govoriti o Judeji.
- 114, 8 on hrid pretvara u slap vodeni / ... u jezero. — Eto opet lijepe slike u prijevodu, koje nema u izvorniku! i stijenu u izvor vode / i tvrdu stijenu ...
- 115, 6 nosnice / nos. — Hebrejsko *af* znači jednostavno nos. Latinsko *nares* (Piov Ps.) može značiti i ne znači često u poeziji ništa više nego nos.
- 115, 17 što siđu u Podzemlje / ... u Šutnju. — Izraz *duma* točnije je preveden 94, 17: »mjesto tišine«.
- 118, 5 on me usliša i oslobodi / — Za ovo osloboditi imaju Francuzi točniji prijevod: *mettre au large* (nekomu rasprostraniti?). Usp. 4, 2.
- 118, 27 obasjao nas Bog Jahve! / Jahve je Bog. On nas je obasjao. složite povorku s grančicama u ruci sve do rogova žrtvenika / ... s granama ... — Sva je prilika da je ovdje govor o procesiji u ko-

- jo su, barem poslije, nosili dosta velike vrbove grane (STRACK—
—BILLERBECK 2, 796).
- 119, 32 jer si mi ti prosvijetlio srce. — Vjerojatniji je meni doslovni pri-
jevod Pirova Psalterija: cum dilataveris cor meum. Naš prevodilac
slijedi tumačenje prema kojemu je srce ovdje isto što razum.
- 119, 54 u zemlji kojom putujem / gdje boravim kao stranac.
- 119, 56 evo što je moja želja / ovo je moj dio. — Glagol u perfektu jedva
ima optativno značenje.
- 119, 106 kunem se i čvrsto odlučujem, i riječ ću držati / kunem se i riječ
ću držati. — Prijevod je suvišno parafrastričan.
- 119, 119 ko rđu... / kao trosku...
- 119, 126 oskvrnuše Zakon tvoj / prekršiše... — Latinski čitamo violave-
runt, no taj glagol ima razna značenja. Značenje oskvrnuti ne
odgovara hebrejskom glagolu.
- 119, 127 više no zlato, zlato žeženo / ... zlato, čisto zlato. — Prema tomu,
bolji je prijevod 19, 11 čisto zlato i 21, 4 suho zlato.
- 119, 154 parnicu moju brani / povedi parnicu moju i izbavi me.
- 120, 2 od zlobna jezika / od razuzdana jezika. — Isti izraz u r. 3.
- 124, 4 voda bi nas podavila / ... prekrila.
bujica bi nas odnijela / ... prešla preko nas.
- 125, 3 neće vladati žezlo / neće počivati (ostati)...
- 131, 2 kao dojenče (bis) / kao dijete. — *Gamul* znači zapravo dijete od-
bačeno od sise, što neki tumače: sad odbačeno, tj. nahranjeno.
- 132, 7 pred noge mu padnimo / padnimo pred podnožje njegovih nogu.
- 132, 10 ne odvrati lica od svog pomazanika / ne odbij lice pomazanika
svoga.
- 132, 18 a na njemu će blistat vijenac moj / ... kruna moja (dijadem moj).
- 133, 2 što slazi na skute haljina njegovih / ... na ovratnik... — ZORELL:
apertura superior vestis.
- 135, 5 da je velik Jahve, da je nad bozima svim gospodar / da je Jahve
velik, i naš Gospodin veći od svih bogova.
- 137, 3 naši tamničari / koji su nas vodili u ropstvo.
porobljivači naši / (možda bolje:) mučitelji naši.
- 137, 9 tvoju dojenčad / tvoju dječicu.
- 138, 2 zahvaljujem imenu tvojem / slavim ime tvoje. — Hebrejski glagol
znači slaviti i zahvaljivati, ovdje, po mojem mišljenju, slaviti.
Tako i u r. 4.
- 138, 8 Jahve, što ja počeh, ti dovrši / Jahve će za me (sve) dovršiti.
- 140, 2 zaštititi me / čuvaj me.
- 144, 6 odapni strijele i rasprši ih / ... i smeti ih.
- 146, 7 potlačenima vraća pravicu (reddidit ius: usp. 82, 3 i 103, 6) / ...
pribavlja pravo.
- 146, 9 Jahve štiti tuđince / ... pridošlice.
- 148, 4 hvalite ga, nebesa nebeska, i vode nad svodom nebeskim / hvalite
ga, nebesa nad nebesima (ili: najviša nebesa), i vode nad nebesima.
- 148, 6 postavi ih zauvijek i dovijeka, po zakonu koji neće proći / ... dovi-
jeka, i dao je zakon koji neće proći.
- 150: brojevi redaka nisu posve u redu!

4. — UVOD U PSALME I BILJEŠKE O PSALMIMA (str. 261—266).

Kako je glavna svrha moja bila revizija prijevoda, bit ću što kraći što se tiče uvoda i komentara. Ali prije svega upozoravam na ono što su sami čitatelji mogli primijetiti, da je nekom zabunom, čini se, knjiga Jobova došla mjesto iza Psalama: Ps str. 471—586, Job str. 587—610. Pisac Uvoda drži se u svemu najnovije, napredne, katoličke egzegzeze. Kratko, ali jezgrovito, daje nam lijepu i točnu sliku sadržaja i molitvene dubine Psalama. I bilješke u komentaru uvode nas zgodno u teologiju Psalama. Vrijednost tih bilježaka neće smanjiti ove moje primjedbe.

Ja bih jače istakao mesijanski karakter Ps 2. U riječima »Ti si sin moj, danas te rodih« vidi pisac formulu »koja se na istočnim dvorovima primjenjivala prigodom ustoličenja kralja«. Ja bih tu tvrdnju barem ublažio riječju »možda«. Egipatsko vjerovanje da je faraon po krvi sin boga Amona za me ne dolazi u obzir. U akadijskim tekstovima ne ističe se ideja da je kralj sin nekog boga. Istina je da imamo sliku faraona Amenofisa III, gdje se bog Amon dotiče faraonove krune s riječima: »Potvrđujem ti krunu, ljubljeni sine moj, dajem ti život i sreću.« Ta je jedna slika (iz 15—14. st. prije Kr.) premalo kao dokaz za krunidbenu formulu na istočnim dvorovima. Gdje je u St. Z. govor o ustoličenju ili proglašenju kralja, nema nikakve aluzije na takvu obrednu formulu. Barem u sadašnjoj formi psalma mesijanska je perspektiva jasna. O citatu riječi »Ti si sin moj...« u Hb 1, 5 ja bih radije govorio de sensu pleniore, nego o primjeni.

Patnje o kojima je govor u Ps 22 povezuju se kratkim citatom s patnjama Sluge Gospodnjega. Jači reljef dobiva u bilješkama mesijanstvo psalama 72. 110. 132. — Glede bilješke o Ps 18, 11 primijetiti ću da je lingvistična identifikacija keruba s asirsko-babilonskim Karibu još problematična, i da se kolosi na vratima hramova i palača nisu zvali Karibu. — Ps 29, 6: Sirion nije Libanon, nego Hermon (usp. Pnz 3, 9). — Ps 42, 7: Je li zaista Misar ime nekog brda? Ako jest, identifikacija toga imena sa Zaorah vrlo je dvojbeno. — Ps 45, 10: nije sigurno da se Ofir nalazio u južnoj Arabiji. Pretpostavljam da je pisac kod sličnih sitnica izostavio »možda« jer je morao svoj komentar što više kondenzirati.

Izabrao sam za svoj prikaz ono što je važnije. A možda će koji čitalj reći da ima i tu previše sitnica. Moje je mišljenje da moramo baš ono što vrijedi dotjerivati, da ne smijemo prepustiti preciznost samo mehaničarima, glazbenicima i drugim umjetnicima. Pripominjem da ima i inozemnih prijevoda Biblije koje bih ja svojom kritikom nastojao više približiti originalu. Ima prijevoda koji prečesto korigiraju hebrejski tekst; u našem prijevodu vidi se kritika, samo što su korekture teksta, hvala Bogu, umjerene i trijezne. Naši su prevodioci jako težili za ljepotom jezika, ali nisu zalutali u neko moderniziranje Biblije koje nema smisla. U Engleskoj su najpoznatija dva prijevoda, točni RSV (Revised Standard Version) i

modernizirani NEB (New English Bible). Znameniti anglikanski biskup JOHN A. T. ROBINSON osvrće se na reakciju protiv NEB i veli da će ona u skoroj budućnosti izgledati očajno konzervativna (But that I can't believe, str. 108). ROBINSON se zdvojno bori protiv antropomorfizama glede Boga, našu sliku Boga on otklanja, sav način izražavanja o Bogu htio bi on preinačiti (osobito u knjizi *Honest to God*). A meni je već kao đaku bilo tako lako »demitizirati«¹ biblijske antropomorfizme i otkriti pod njima tako divnu objavu Božju. U ROBINSON-ovoj teodiceji, premda sugestivnoj, jedva se snalazim, i kad se nekako snalazim, hvata me strah pred panteizmom ili kojom drugom zaabludom. Neka nastane i u nas potreba prijevoda kakav jest NEB, ili kojeg još modernijeg, ipak će ostati najpotrebniji prijevod što točniji, barem za svećenike, za ljude znanosti, za sve koji ozbiljno slijede biblijsku objavu.

Alko je kod prvog izdanja Biblije bila na svome mjestu francuska poslovice »Le mieux est l'ennemi du bien«, kod slijedećih izdanja, koja Biblija bez sumnje zaslužuje, paziti nam je da već postignuti »bien«² ne bude »ennemi du mieux«. Čestitamo prevodiocima prvog izdanja, radujemo se unaprijed izdanjima sve boljim i sve ljepšim!

Albin Škrinjar DI